

# Valsts ieņēmumu dienesta uzraugāmo Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likuma subjektu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas risku novērtējums

## VID uzraudzībā esošo NILLTPFN likuma subjektu NILL risks

Subjektu grupa	2018.gadā			2019.gadā		
	Draudi	Ievainojamība	NILL Risks	Draudi	Ievainojamība	NILL Risks
Nodokļu konsultanti	VA	VA/A	VA/A	V	VA	VA

\*V-vidējs; VA – vidēji augsts; VA/A – vidēji augsts, augsts

## Nodokļu konsultanti

Uz 2018.gada 31.decembri Valsts ieņēmumu dienesta (turpmāk – VID) uzraudzībā bija 2 571 personas, kuras sniedz nodokļu konsultācijas. Laika posmā no 2018.gada 1.janvāra līdz 2018.gada 31.decembrim kā darbības veidu – nodokļu konsultāciju reģistrēja 81 Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas (turpmāk – NILLTPFN) likuma subjekts. Savukārt uz 2019.gada 31.decembri VID uzraudzībā bija 2 278 personas, kuras sniedz nodokļu konsultācijas. Tādējādi gada laikā kopējais nodokļu konsultāciju sniedzēju skaits ir samazinājies par 284 subjektiem jeb 11%.

Bieži var konstatēt, ka nodokļu konsultācijas sniedz grāmatvedības ārpakalpojumu sniedzēji. Izvēloties nodokļu konsultantu, personai nav valstiski atzīta mehānisms, lai noskaidrotu, kura no šīm personām ir uzticama un zinoša, kā arī to, kādi ir šīs personas ētikas standarti un atbildības mehānisms.

Papildinātajā Latvijas Nacionālo NILLTF risku novērtēšanas ziņojumā teikts, ka noziedznieki var izmantot sektora pārstāvjus, lai noslēptu noziedzīgi iegūtu līdzekļu izcelsmi un/vai leģitimētu aktīvus dažādos veidos, piemēram, izveidojot uzņēmumus un ārzonās uzņēmumu struktūras, sniedzot fiktīvus līgumus un citus darījumu dokumentus, sagatavotu vai revidētu gada pārskatus<sup>1</sup>.

Kopumā jāsecina, ka ņemot vērā šīs nozares profesionāļu padziļinātās zināšanas normatīvajos aktos un ekonomikā, pastāv risks, ka konsultācijas tiek izmantotas noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijā (turpmāk – NILL), tai skaitā neapzināti, kā arī, lai izvairītos no nodokļu nomaksas.

<sup>1</sup> 2018.gada 22.jūnija "Papildināts Latvijas Nacionālais NILLTF risku novērtēšanas ziņojums", 4.5.245.punkts, 60.lpp.

Lai tiktu efektīvi mazināti noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas (turpmāk – NILLTPF) riski un nodrošināta atbilstība starptautiskajiem standartiem NILLTPFN jomā, līdz 2022.gadam ir paredzēts izvērtēt iespēju ieviest nodokļu konsultantu licencēšanu. Papildus jāuzsver tas, ka vienotu nozares standartu ieviešana sekmētu stabilu, drošu un uzticamu pakalpojumu sniegšanu. Šobrīd par nodokļu konsultantu var būt ikviena persona, pat tad, ja viņa ir ilgstoši pārkāpusi būtiskas NILLTPFN likuma prasības, viņai nav aizliegts turpināt sniegt nodokļu konsultācijas. Konstatējot ilgstošus un būtiskus NILLTPFN likuma pārkāpumus, personai būtu jāliedz iespēja turpināt sniegt profesionālus nodokļu konsultāciju pakalpojumus, jo pastāv būtisks risks, ka persona var apzināti nodarboties ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas atbalstīšanu, neveicot savus profesionālos pienākumus atbilstoši augstākajiem morāles, ētikas un tiesiskuma standartiem.

Nodokļu konsultantu galvenais pienākums ir sniegt vispusīgu un patiesu informāciju par ļoti plašu jautājuma loku, kas nav tikai piemērojamo nodokļu vispārīgs raksturojums, bet arī darba tiesību, dokumentu uzskaites un finanšu plānošanas jautājumi. Vienlaikus svarīgi uzsvērt, ka Latvijas nodokļu konsultantu asociācija ir pieņēmusi Ētikas kodeksu, kas ir saistošs šīs asociācijas biedriem. Lai arī dalība šajā asociācijā ir brīvprātīga un ētikas kodekss nav saistošs visiem profesijas pārstāvjiem, tas noteic ētikas pamatnostādnes starp nozares profesionāļiem, kas ir uzskatāms par pozitīvu iezīmi. Ieviešot nodokļu konsultantu licencēšanas mehānismu, reizē būtu iespējams arī nodrošināt vienotu nozares profesionāļu ētikas standartu ievērošanu, kas varētu būtiski samazināt negodprātīgo nozares pārstāvju īpatsvaru.

Nodokļu konsultantu nozares sakārtošanai būtu jāizstrādā normatīvais regulējums, kas noteiktu nodokļu konsultantu darbības tiesiskos pamatus un nodrošinātu šo personu profesionālās darbības uzraudzību, lai novērstu NILLTPF un sekmētu stabilu, kvalitatīvu un uzticamu nodokļu konsultāciju sniegšanu.

2020.gadā sektorālo risku novērtēšanas ietvaros tika veikta līdz šim apjomīgākā subjektu anketēšana, kopumā aptaujājot gandrīz 4 000 subjektu, tai skaitā arī nodokļu konsultantus. Aptaujā par likuma subjekta darbību, klienta profilu un naudas plūsmu u.c. jautājumiem 2020.gadā ir piedalījušies 2,2% no visiem reģistrētajiem nodokļu konsultāciju sniedzējiem.

Nodokļu konsultantiem tika uzdoti dažādi jautājumi, kas kopsakarā ar citiem statistikas datiem liecina par nodokļu konsultantu sektora ievainojamību. Attiecība uz uzraudzības pasākumiem laika periodā no 2018.gada 1.janvāra līdz 2018.gada 31.decembrim tika veiktas 72 klātienes pārbaudes nodokļu konsultāciju sniedzējiem, t.sk. 1 klātienes pārbaude tika veikta apvienoti ar VID Nodokļu kontroles pārvaldi. Tāpat šajā periodā tika veiktas 53 nodokļu konsultāciju sniedzēju neklātienes pārbaudes. Ņemot vērā, ka 2019.gadā tika būtiski palielināta VID Nelegāli iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas pārvaldes kapacitāte, 2019.gadā tika veiktas 300 klātienes pārbaudes jeb par 316% vairāk. Vienlaikus konstatēto pārkāpumu skaits ir audzis krietni straujāk kā pārbauzu skaits. Vidējais soda naudas apmērs veido 1332 *euro*. Neskatoties uz piemēroto sankciju skaitu lielākā daļa nodokļu konsultantu uzraudzības un kontroles pasākumus vērtē pozitīvi. Līdzīgi tiek vērtēti arī VID organizētie informatīvie un izglītojošie pasākumi. Piemēroto

sankciju apmēru kā atbilstošu vērtē tikai 29%, savukārt 37% nodokļu konsultantu uzskata, ka būtu jāpiemēro vienīgi princips – “Konsultē vispirms”. Vienlaikus nodokļu konsultantiem tika prasīts novērtēt arī krimināltiesisko sankciju samērīgumu un atbilstību, kur salīdzinoši daudz lielāks nodokļu konsultantu skaits sankcijas vērtēja kā samērīgas, kamēr krietni mazāka respondentu daļa tās vērtēja kā pārlietu smagas.

Kontekstā ar profesionālās kvalifikācijas prasībām un ieejas standartiem nozarē nodokļu konsultantiem bija jāvērtē savas zināšanas un tiem izvirzītās prasības. Absolūts vairākums jeb 82% tiem izvirzītās profesionālās kvalifikācijas prasības novērtēja kā atbilstošas. Līdzīgi arī lielākā daļa nodokļu konsultantu pozitīvi vērtēja savu un citu subjektu ētiskumu. Attiecībā uz disciplināro sankciju piemērošanu saviem darbiniekiem par iekšējās kontroles sistēmas (turpmāk – IKS) vai NILLTPFN likuma prasību nepildīšanu, tikai 6% nodokļu konsultantu bija piemērojuši šādas sankcijas, kamēr 18% vispār neparedzēja šādu atbildību pastiprinošu mehānismu. Lielākajai daļai jeb 73% nodokļu konsultantu par NILLTPFN jomu atbildīga ir ne tikai augstākā vadība, bet arī darbinieki, savukārt 29% subjektu nodrošina apmācības visiem par NILLTPFN jomu atbildīgajiem darbiniekiem, kas ir salīdzinoši augsts rādītājs un liecina par augstu profesionalitātes līmeni. Starp nodokļu konsultantiem joprojām izplatītākā ir pašmācība, tomēr nodokļu konsultanti ļoti aktīvi izmanto arī privātā sektora maksas apmācības un nozaru seminārus, konferences, kas liecina par salīdzinoši augstāku pašorganizāciju un vēlmi ieguldīt daļu peļņas spējā identificēt un mazināt NILLTPFN riskus. Vienlaikus par augstāku pašorganizāciju nodokļu konsultantu sektorā liecina fakts, ka 16% subjektu IKS izstrādi nodrošināja nozares asociācija. Attiecībā uz savu zināšanu pašnovērtējumu, tikai 2% nodokļu konsultantu savas augstākās vadības un savu darbinieku zināšanas vērtē kā neatbilstošas.

Pozitīvi vērtējams fakts, ka puse no visiem nodokļu konsultantiem patstāvīgi izstrādāja savu IKS un 16% subjektu IKS izvērtēšanu uztic neatkarīgām trešajām pusēm. Negatīvi ir vērtējams fakts, ka Finanšu izlūkošanas dienestā (turpmāk – FID) nav saņemts neviens ziņojums no FID ziņošanas sistēmā reģistrētiem nodokļu konsultantiem, savukārt VID sniegto ziņojumu par aizdomīgiem darījumiem nodokļu jomā skaits joprojām neatspoguļo sektora riska ekspozīciju un paaugstina ievainojamību. Attiecībā uz aizdomīgu darījumu pazīmēm, var secināt, ka nodokļu konsultantiem nepieciešama papildus informācija par klienta saimnieciskās darbības riska, darījuma apmēra un jurisdikcijas lomu aizdomīgu darījumu identificēšanā.

Nemot vērā, ka pēdējo gadu laikā Uzņēmumu reģistrs ir būtiski pilnveidojis patieso labuma guvēju (turpmāk – PLG) informācijas uzkrāšanas un identifikācijas iespējas, pozitīvi vērtējams 8% nodokļu konsultantu viedoklis, ka PLG informācija ir pieejama plašākā apmērā kā nepieciešams. Kopumā klienta izpētes informāciju kā pieejamu vērtē 76% nodokļu konsultantu, kas liecina par vidusmērā nodokļu konsultanta spēju iegūt visu nepieciešamo informāciju un pazemina kopējo sektora ievainojamību. Savukārt par ievainojamību paaugstinošu faktoru var tikt uzskatīts augstais nodokļu konsultantu īpatsvars (41%), kas izmanto neklātienē risinājumus klientu identificēšanā.

Attiecībā uz vispārīgiem risku paaugstinošiem faktoriem, jāatzīmē, ka 12% nodokļu konsultantu apkalpo augsta riska klientus un 5% nodokļu konsultantu ir klienti politiski

nozīmīgas personas (turpmāk – PNP). Savukārt 22% nodokļu konsultantu ir klienti no Eiropas ekonomiskās zonas, 10% nodokļu konsultantu ir klienti no Neatkarīgo Valstu Sadraudzības un 8% nodokļu konsultantu ir klienti no citām jurisdikcijām. Ņemot vērā, ka šie rādītāji ir krietni virs vidējiem sektoru rādītājiem, nodokļu konsultantiem ir jāpievērš papildu uzmanība augsta riska klientiem, PNP un klientiem nerezidentiem. Savukārt augstais nodokļu konsultantu īpatsvars, kuri ir norādījuši, ka tiem nav zema riska klientu, liecina par iespējamiem trūkumiem klienta riska novērtēšanā vai arī par pārlieku augstu sākotnējā klientu riska ekspozīciju.

2018.gadā sankcijas par NILLTPFN likuma pārkāpumiem tika piemērotas 7 subjektiem, kuri ir reģistrējušies kā nodokļu konsultanti:

- 1 lēmums par darbības apturēšanu, piemērojot liegumu izmaiņu reģistrācijai komercreģistrā komercsabiedrības reorganizācijai un dalībnieku maiņai;
- 6 lēmumi soda nauda kopā 1 230 *euro*.

2019.gadā sankcijas par NILLTPFN likuma pārkāpumiem tika piemērotas 96 subjektiem, kuri ir reģistrējušies kā nodokļu konsultanti:

- 9 lēmumi par darbības apturēšanu, piemērojot liegumu izmaiņu reģistrācijai komercreģistrā komercsabiedrības reorganizācijai un dalībnieku maiņai;
- 87 lēmumi par soda naudas piemērošanu 115 850 *euro* apmērā.

Galvenie ievainojamības faktori nodokļu konsultāciju sektorā NILLTPFN jomā ir:

- liels paaugstināta riska klientu īpatsvars;
- salīdzinoši augsts klientu nerezidentu un PNP īpatsvars;
- plaši izplatīta neklātienas identifikācija un neklātienas pakalpojumu sniegšana;
- augsts konstatēto pārkāpumu īpatsvars (29%);
- nespēja identificēt aizdomīgus darījumus un iesniegt ziņojumus par aizdomīgiem darījumiem;
- praktiski nepastāv darbības uzsākšanas kontrole.

Ņemot vērā šīs nozares profesionāļu padziļinātās zināšanas normatīvajos aktos un ekonomikā, pastāv risks, ka konsultācijas tiek izmantotas NILL, tai skaitā neapzināti, kā arī, lai izvairītos no nodokļu nomaksas.

## Nodokļu konsultantu sektora statistiskie rādītāji un aptaujas rezultāti

Subjektu skaits					
2018		2019		Starpība	
2 571		2 287		-284 (11%)	
VID veikto uzraudzības un kontroles pasākumu vērtējums					
Labi	Lielākoties labi	Vidēji		Lielākoties slikti	Slikti
50%	22%	24%		-	4%
VID veikto informatīvo un izglītojošo pasākumu vērtējums					
Labi	Lielākoties labi	Vidēji		Lielākoties slikti	Slikti
47%	25%	24%		2%	2%
Uzraudzības pasākumu skaits					Klātienes pārbažu pieaugums 2019.gadā
2018		2019			
Klātienes pārbaudes	Neklātienes pārbaudes	Klātienes pārbaudes	Neklātienes pārbaudes		
72	53	300	51	+228 (316 %)	
VID piemērotās sankcijas par NILLTPFN likuma prasību pārkāpumiem					
2018.gadā			2019.gadā		
Soda nauda (gadījumu skaits)	Soda nauda (apmērs EUR)	Lēmums par darbības apturēšanu	Soda nauda (gadījumu skaits)	Soda nauda (apmērs EUR)	Lēmums par darbības apturēšanu
6	1 660	1	87	115 850	9
Krimināltiesiskās sankcijas un to piemērošana					
Sankcijas ir atbilstošas	Sankcijas ir pārāk smagas	Sankcijas ir pārāk vieglas	Sankcijas tiek piemērotas efektīvi	Sankcijas netiek piemērotas efektīvi	Sankcijas būtu jāpiemēro efektīvāk
71%	27%	2%	66%	18%	16%
VID piemērotās sankcijas par NILLTPFN likuma pārkāpumiem					
Sankcijas ir samērīgas	Sankcijām jābūt smagākām	Sankcijām ir jābūt vieglākām	Jāpiemēro tikai "Konsultē vispirms" principu	Nav informācijas par VID piemērotajām sankcijām	Pārāk maz informācijas par VID piemērotajām sankcijām
29%	-	18%	37%	10%	6%
Subjektu izvirzītās profesionālās kvalifikācijas un nesodāmības prasības					
Atbilstošas	Nepietiekamas	Pārlietu augstas	Nepieciešams pastiprināt un ieviest subjektu licencēšanu/ reģistrēšanu publiskā reģistrā		
82%	-	18%	-		
Subjektu ētikas pašnovērtējums					
Visi subjekti rīkojas ētiski un ir godīgi	Lielākoties visi subjekti rīkojas ētiski un ir godīgi	Liela daļa subjektu rīkojas ētiski un ir godīgi	Tikai daļa subjektu rīkojas ētiski un ir godīgi	Mazākā daļa subjektu rīkojas ētiski un ir godīgi	Lielākoties visi subjekti nerīkojas ētiski un nav godīgi
29%	42%	25%	2%	-	2%
Par IKS vai NILLTPFN likuma prasību nepildīšanu ir piemērotas disciplināras sankcijas darbiniekiem vai atbildīgajām personām					
Jā	Nē		Šāda atbildība nav paredzēta		
6%	76%		18%		

Ar NILLTPFN jomu saistītās personas					
Augstākā vadība	Tajā skaitā, par NILLTPFN jomu atbildīgie darbinieki	Tajā skaitā, citas personas, kas saistītas ar NILLTPFN jomu, piemēram, ar klientu apkalpošanu vai pakalpojumu sniegšanu			Personas visos iepriekš minētajos līmeņos, tajā skaitā augstākā vadība
51%	45%	33%			73%
NILLTPFN apmācīto personu loks					
Apmācības tiek veiktas pašmācības ceļā	Tikai atbildīgās personas iziet apmācības un apmāca pārējos darbiniekus	Atbildīgās amatpersonas un daļa no pārējiem darbiniekiem iziet apmācības pie uzrauga, elektroniski vai par maksu privātajā sektorā			Visi darbinieki iziet apmācības pie uzrauga, elektroniski vai par maksu privātajā sektorā
33%	24%	14%			29%
Apmeklēto NILLTPFN apmācību specifika					
Pašmācība	VID organizēti semināri	VID E-apmācības	Privātā sektora maksas apmācības	Nozaru semināri, konferences	Nekādas apmācības
61%	35%	31%	39%	52%	-
Subjektu augstākās vadības un to darbinieku zināšanu pašnovērtējums					
augstākās vadības zināšanas ir			darbinieku zināšanas ir		
atbilstošas	drīzāk atbilstošas	drīzāk neatbilstošas	atbilstošas	drīzāk atbilstošas	drīzāk neatbilstošas
57%	41%	2%	65%	33%	2%
IKS izstrādāšana					
Izstrādāju patstāvīgi	Iegādājos gatavu un pielāgoju savai saimnieciskajai darbībai		Iegādājos jau pielāgotu savai saimnieciskajai darbībai	Izstrādi nodrošināja nozares asociācija	Ieguvi citā veidā
51%	27%		4%	16%	2%
Iekšējās kontroles sistēmas atbilstības pārbaude, kontrole					
veicu to pats	šādu pakalpojumu man nodrošina sistēmas izstrādātājs			šādu pakalpojumu man nodrošina neatkarīga trešā persona	
76%	8%			16%	
FID saņemto ziņojumu statistika					
Saņemto ziņojumu skaits 2018.gadā		Saņemto ziņojumu skaits 2019.gadā		Iniciatīvas ziņojumi no neregistrētiem lietotājiem 2019.gadā	
neparasti	aizdomīgi	neparasti	aizdomīgi		
0	0	0	0	48	
VID saņemto ziņojumu statistika					
Saņemto ziņojumu skaits				Procentuālais pieaugums	
2018.gadā		2019.gadā			
3		77		2467%	
Aizdomīgu darījumu konstatēšana					
Subjekts ir konstatējis aizdomīgus darījumus		Subjekts nav konstatējis aizdomīgus darījumus		Subjektam darījums pirmsšķietami licies aizdomīgs, taču aizdomas neapstiprinājās	
4%		86%		10%	
Subjektu izmantoto aizdomīgu darījumu atlases kritēriji					
klienta sniegtajiem pakalpojumiem specifiski risku kritēriji	vispārēji riska kritēriji	darījums tiek vērtēts pēc apmēra	darījums tiek vērtēts saistībā ar jurisdikciju	darījuma puses raksturojošās riska pazīmes	
29%	67%	39%	35%	51%	
PLG informācijas pieejamība					
ir pieejama		nav pieejama		plašāka kā nepieciešams	
68%		24%		8%	

Neklātienes klienta identifikācijas risinājumu izmantošana							
Tiek izmantoti neklātienes risinājumi		Netiek izmantoti neklātienes risinājumi		Klienta identifikācijas dati tiek atjaunoti neklātiene		Atsevišķi pakalpojumi var tikt sniegti neklātiene	
41%		31%		10%		18%	
Klienta izpētes informācijas pieejamība							
ir pieejama			nav pieejama		plašāka kā nepieciešams		
76%			20%		4%		
Augsta riska klientu bāze							
Respondentu skaits (īpatsvars pret kopējo subjektu skaitu)		Subjekti ar augsta riska klientiem		Subjekti, kas pieņem skaidras naudas maksājumus		Subjekti ar klientiem PNP	
2,2%		12%		8%		5%	
Gada apgrozījums EUR							
< 10000	10000 - 20000	20000 - 40000	40000 - 80000	80000 - 160000	160000 - 500000	500000 - 1000000	> 1 000 000
49%	15%	29%	5%	2%	-	-	-
Klientu bāze (jurisdikcijas griezumā)							
Fiziskās personas rezidenti	Fiziskās personas EEZ rezidenti	Fiziskās personas no NVS	Latvijā reģistrētas juridiskās personas	EEZ reģistrētas juridiskās personas	NVS reģistrētas juridiskās personas	Citās jurisdikcijās reģistrētas juridiskās personas	
37%	6%	6%	92%	16%	4%	8%	
Augsta riska klientu īpatsvars							
Nav augsta riska klientu	Mazāk kā 5 augsta riska klienti	No 6 līdz 10 augsta riska klienti	No 11 līdz 20 augsta riska klienti	Vairāk kā 21 augsta riska klients			
89%	10%	-	-	2%			
Vidēja riska klientu īpatsvars							
Nav vidēja riska klientu	Mazāk kā 5 vidēja riska klienti	No 6 līdz 10 vidēja riska klienti	No 11 līdz 20 vidēja riska klienti	Vairāk kā 21 vidēja riska klients			
89%	18%	2%	-	4%			
Zema riska klientu īpatsvars							
Nav zema riska klientu	Mazāk kā 5 zema riska klienti	No 6 līdz 10 zema riska klienti	No 11 līdz 20 zema riska klienti	Vairāk kā 21 zema riska klients			
43%	37%	10%	-	10%			